

SAVAŞA ÖTEKİNİN GÖZÜNDEN BAKMAK – VIETNAM YAPIMI VIETNAM-AMERİKAN SAVAŞI FİMLERİ ÜZERİNE ¹

Prof. Dr. Ulaş Başar Gezgin ²

Özet

Bu çalışmada, az bilinen bir konuya, Vietnam-Amerikan Savaşı konulu Vietnam yapımı filmlere odaklanıyoruz. Bunun için öncelikle yaygın ve yanlış olan ilgili terminolojiye dikkat çekiyoruz. Daha sonra Amerikan yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmlerinde Vietnamlıların hangi biçimlerde temsil edildiği sorusuna yanıt arıyoruz. Bu yanıt arayışı, bize bu filmleri sınıflandırmak için bir çerçeve veriyor. Bundan hareketle, asıl konumuz olan Vietnam yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmlerine geçiyoruz ve bunları da sınıflandırıyoruz. Bu sınıflandırma, Ek 1’de verdiğimiz 21 filmlik döküm yardımıyla oluyor. Ayrıca ana metni desteklemek üzere, Ek 3’te Türkçe’de Vietnam hakkında yayınlanmış kitaplar ve haklarında yazılanların bir dökümü veriliyor. Çalışma, 21 Vietnam yapımı filmi tanıtmasıyla, İngilizce’de de Vietnamca’da da hissedilen bir boşluğu doldurarak bir ilk çalışma olma özelliği taşıyor.

Anahtar Sözcükler: Vietnam Savaşı, Vietnam-Amerikan Savaşı, Amerikan yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmleri, Vietnam yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmleri, film anlatıları ve filmlerde temsiller

¹ Bu metin yazarın hazırlamakta olduğu aynı adlı kitap çalışmasının ilk bölümüdür. Kitabın gerisi, çeşitli Vietnam yapımı filmlerin çözümlenmesinden oluşmaktadır.

² ulasbasar@gmail.com

Giriş

Vietnam-Amerikan Savaşı'na ilişkin Amerikan yapımı filmleri çoğumuz bilir; fakat dünyada Vietnam yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmleri pek bilinmiyor. Bu filmlerle ilgili derli toplu bir kaynak ne Vietnamca'da ne İngilizce'de ne de başka bir dilde bulunabiliyor. Tek tük filmlerin değerlendirildiği çalışmalar bulunsa da, tür özelliklerini inceleyen, anlatıları çözümleyen, Amerikan yapımı filmlerle karşılaştırma yapan bir çalışma bulunmuyor. Okumakta olduğunuz metin, bu açıdan, ilk çalışma olma özelliğini taşıyor.

Vietnam kültür ve toplumuna ilişkin olarak kaleme aldığımız ve yayına hazırlanmakta olan 'Vietnam'da Küreselleşme Deneyimi – Gelenek, Yenilik ve Gelecek' başlıklı çalışmamızın ekinde 20 Vietnam yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmini kısa kısa tanıtıp Youtube bağlantılarını vermiştik. Bu listeye, genişletilmiş sürümüyle, bu metnin sonunda da, başvuru kaynağı niteliği taşıdığı için yer veriyoruz. Bu film dökümü, ana metindeki sınıflandırma ve tartışmaları destekleyeceği için olmazsa olmazdır.

Bu filmlerin açıklanmasına girişmeden önce, terminolojide anlaşmamız gerekiyor: Vietnamlılar, bu savaşa 'Vietnam Savaşı' demezler. Savaş, ancak uzaklardan gelen kötülerin gözünden 'Vietnam Savaşı' olarak adlandırılabilir. Vietnamlılar bunun yerine 'Amerikan Savaşı' derler. 'Yedi düvel'e karşı savaşıldığı düşünülerek 'Vietnam Direnme Savaşı' ya da 'Vietnam Direniş Savaşı' da derler. Daha uzun bir ifade, 'Amerikan Saldırganlığına Karşı Vietnam Direnme Savaşı' biçimindedir. Ancak, son dönem, Vietnamlı genç kuşak, İngilizce'nin ve küreselleşmenin etkisiyle 'Vietnam Savaşı' ifadesini de kullanmaya başlamıştır ki, bu ifade, ideolojik ve taraflı bir ifadedir. Biz bunun yerine, 'Vietnam-Amerikan Savaşı' ifadesini tercih ediyoruz. Aynı biçimde, 'Vietnam sendromu' gibi ifadeler ideolojiktir; savaşın asıl mağduru olan Vietnam halkının yaşadığı psikolojik rahatsızlıkları yok sayar.³ 'Yeni' sömürgeciliğin yaşattığı mağduriyetlere de o zaman 'Amerikan sendromu' dememiz gerekir. Öte yandan, bugün en gelişmiş bombalarını en yoksul ülkeler üzerinde deneyenler, İHA'larla nice sivil ölüme yol açanlar yalnızca Amerikalılar değildir. Bu nedenle, belki o sendroma, 'sömürge sendromu' diyebiliriz.

³ İlgili alandaki çok az sayıdaki çalışmadan biri olan **Singhal** (2018) tam da bu rahatsızlıkları konu edinir.

Amerikan Yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı (VAS) Filmlerinde Vietnamlı Temsilleri

Amerikan denizcilerinin Danang'a ayak bastığı 1965'ten savaşın son bulduğu 1975 arasındaki 10 yıllık zaman diliminde çekilmiş yaklaşık 100 Amerikan yapımı VAS filmi bulunuyor; savaştan sonra ise 300'ü aşkın film çekiliyor (Kleinen, 2003).⁴ ABD, kaybettiği savaşın bir tür muhasebesini yapıyor da diyebiliriz. Muhasebenin ötesinde, bu filmlerin, kamusal diplomasinin güçlü bir ayağı olarak ABD'nin o zamanlar dünyada bozulan imgesini düzeltmek için dolaşıma sokulduğunu da söyleyebiliriz. ABD, bu filmler aracılığıyla, kendi kamuoyunu ve uluslararası kamuoyunu, üstelik de yenildiği bir savaşta, aslında kötü taraf olmadığına ve kötülük yaptıysa da karşı tarafın kötülükleri yanında kendi kötülüklerinin devede kulak kaldığına ikna etmeye çalışıyor gibidir. Belgesel tadında nesnel bir savaş anlatısı bu filmlerde asla görülmez.

Aslında Amerikan yapımı VAS filmleri, asla bitmez; yeni filmlerde sürer. Amerikan film endüstrisi, Vietnam'ı kendi açısından anlatılamaya asla doymaz. Bunun nedeni şudur: Amerikalı VAS gazileri⁵, savaş bittikten sonra bile, travmaları ve sivil yaşama dönme çabalarındaki başarısızlıklarla Amerikan film endüstrisinin az ya da çok ama yeniden ve yeniden konusu olur. İlk akla gelen **Rambo**'dur; fakat konuyla tümenden ilgisiz filmlerde bile, her zaman, bir Amerikalı VAS gazisi kişiliğinin bulunması olasıdır. Amerikan film endüstrisine bakılırsa, Vietnam-Amerikan Savaşı, "yenilen pehlivan güreşe doymaz" misali, henüz bitmemiştir. **Noreen** (2004), sözgelimi 2. Paylaşım Savaşı'nın Amerikalı gazilerine ilişkin bu tür yapımlar olmayışına dikkat çeker. 2. Paylaşım Savaşı, kamuoyunca olağan bir olay gibi algılanmış, gaziler de sessiz sedasız memleketlerine dönüp toplumla kaynaşmıştır. Fakat VAS'ta bu, böyle olmamıştır. Bu açıdan, 2. Paylaşım Savaşı, doymuş, büyük

⁴ **Kleinen**'in sözünü ettiği bir başka kaynakta, 'Vietnam Savaşı' filmleri kronolojisi 1939'a dek geriye çekilir; kısa filmleri de içermek üzere, yalnızca Amerikan yapımı olan değil, Vietnam, Fransız, Belçika, Avustralya, Hong Kong, Güney Afrika, Britanya vb. yapımı 'Vietnam Savaşı' filmleri de dikkate alınarak, 1992'ye dek bu türde 600 film olduğu belirtilir (Kleinen, 2003). Japonya yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmleri için bkz. Lichten, 2013.

⁵ Bu ifadede dilsel sömürgecilik bir kez daha ortaya çıkar: 'Vietnam Savaşı gazileri' denildiğinde Amerikalı askerler akla gelir; oysa asıl kaybı Vietnam tarafı yaşamıştır. Savaşta 58 bin Amerikan askerine karşılık 3 milyon Vietnamlı can vermiş olsa da, dilsel sömürgecilik 'düşman' tarafa gaziliği çok görür. Bu nedenle, burada 'Amerikalı VAS gazileri' ve 'Vietnamlı VAS gazileri' gibi ifadeleri yeğliyoruz.

oranda ölü bir konu iken; VAS anlatıları, gaziler ve onların toplumla ilişkilen(eme)me biçimleri dolayısıyla bir türlü bitmek bilmez.⁶ Bu anlatılar, bir açıdan, askerlik anılarının klasikliğini, bir yandan da avcı öykülerinin coşkunu taşırlar...

Amerikalı Vietnam gazilerini konu alan filmler, savaş filmlerinin tersine, tür olarak özgürdür. Onlardan dram da çıkar, vurdulu kırdılı filmler de, korku ve gerilim de... Bu filmlerde kişinin Vietnam dolayısıyla başkalaşmış niteliği ya birkaç cümleyle verilir ya da Vietnam günlerine yönelik geriye dönüşlerle... Seri katillerin Vietnam gazisi olduğu filmler bulunmaktadır (Hall, 2018). Öte yandan, Amerikan VAS filmleri arttıkça, diğer türler üzerinden yeni denemeler yapıldığını görürüz: Örneğin, VAS ve aşk, VAS ve yasak aşk, VAS konulu gerilim ve korku filmleri vb (Hall, 2018).

Bunun dışında, savaşın temsil düzeyinde bitmemesinin bir başka nedeni, savaşta kayıp olan askerler (MIA'lar [*missing in action*]) konusudur (Kleinen, 2003). Bu film alt-türüne 'Nam'a Dönüş' filmleri adı veriliyor (Rehm, 2015). Bu filmlerle, Amerikan kamuoyunun yenilginin yıkımını ve utancını atmaya çalıştığı söylenebilir. Bu klasik anlatılarda, Amerikalı kayıp askerler, Vietnam'da gizli toplama kamplarında tutulmakta, türlü işkenceler görmekte ve birgün kurtarılmayı beklemektedirler. Vietnamlıların bu askerlere yaptıkları iddia edilen kötülükler, yeni bir Amerikan müdahalesini meşrulaştırmak için dayanak yapılır ve bir kez daha, uygar, iyi niyetli, insancıl tarafın ABD olduğu iletisi verilir. Kötülük yapıyorsa da, karşıdakinin kötülüğüne kötülükle karşılık veriliyordur. Yoksa bu anlatılarda, Amerikan askerleri, özünde uygar insanlardır. Bu filmlerin en ünlüsü, **Rambo II**'dir. Rambo'nun Vietnam'da gizlice tutulduğu ileri sürülen kayıp Amerikan askerlerini bulma (aslında yalnızca yerlerini bulma, fakat sonra görev sırasında fikir değiştirir ve onları kurtarmaya karar verir) görevinde, eşlikçisi, komünist hükümete karşı savaşan bir Vietnamlı kadın 'özgürlük savaşçısı' (Co Bao) olacaktır.⁷

Fakat **Bill Clinton** gibi 68 kuşağı savaş karşıtlarının ve **John McCann** gibi barış yanlısı gazilerin öncülüğünde, savaşın son bulmasının 20. yılı olan 1995'te Vietnam-ABD ilişkilerinin normalleşmesi ve karşılıklı büyükelçiliklerin açılması sonucunda bu izlek (esir tutulan kayıp Amerikan askerlerini bulmak için

⁶ Bu satırlar yazılırken bile, Amerikan gazeteleri bir Amerikalı VAS gazisini anıyor. Başlık şöyle: '7 Memurun Vurulmasının Zanlısı Bir Vietnam Savaşı Gazisi' (Los Angeles Times, 2018).

⁷ Elbette, bir söylem klasiği olarak, Amerika tarafında savaşa 'özgürlük savaşçısı', karşı tarafta savaşa 'terörist' denir.

Vietnam'a dönüş izleği) geriledi; çünkü kayıplar konusunda işbirliğinin önünde bir engel kalmamıştı. Böylelikle, kayıp askerleri arayan Rambo benzeri kişiliklere ilişkin anlatılar, Vietnam yerine başka coğrafyalarda çekilmeye başladı. Vietnam, kapıların karşılıklı olarak açılmasıyla, gizemli bir düşman ülke olmaktan çıktı.

Vietnam'da konuk profesör olarak çalışmalar yapmış Avrupalı bir araştırmacı olan **J. Kleinen**'a göre (2003), Amerikan yapımı VAS filmleri, savaş karşıtı filmler de dahil olmak üzere büyük oranda ırkçı ve batıyanlıcıdır.⁸ Vietnamlı savaşçılar da Vietnam halkı da çoğunlukla kötülükle ilişkilendirilir. Bu temsillerde Vietnamlılar kurnaz, vahşi, sadist vb.'dir. Savaş sırasında çekilen filmlerde Vietnamlılar büyük güçlerin satrancında piyonlardır, ama bu durumun farkında olmayacak kadar da düşük zekalıdır. Kandırılmışlardır. Ülkelerinin bağımsızlığı ve kurtuluşu için mücadele ettiklerini falan sanırlar. Savaş, hala Vietnamlıların savaşı değildir; Batı ve dünyanın geriye kalanı arasındaki savaşın bir parçasıdır. Böylelikle, bu tür anlatılarda, Vietnamlılara faillik ve öznellik bile bahşedilmez... Savaş, bu anlatılara göre, Vietnamlılar sayesinde kaybedilmemiştir; onun yerine, yenilgiden Amerikalıların taktik ve stratejik hataları sorumludur. Askeri müdahalenin gerekçesi haklıdır; ama Amerikan siyasetçileri, ordunun elini kolunu bağlamıştır. Savaş, Amerikan halkının hükümete olan güvenini temelden zedelemiştir (bkz. Ossou, 2010).⁹ Amerika, doğru düzgün siyasetçileri olsaydı savaşı kesin kazanırdı. Kimi filmlerdeki temsiller bu yöndedir (Kleinen, 2003). **Rambo II**'de de Rambo'nun kayıp askerleri bulmasını Amerikan bürokratları istemez. Bürokratlar adeta 'düşman'la işbirliği içindedir (Rehm, 2015). Başka bir kendini aklayan açıklama türü, "Biz iyiydik, etik kurallara uygun hareket ettik; ama karşıdaki düşman öyle davranmadığı için savaşı kaybettik. Uygur olmamızın bedeli bu yenilgi oldu." biçiminde (Nguyen, 2009).¹⁰

⁸ Oryantalizmi yaygın çevirinin tersine, doğuculuk olarak değil batıyanlıcılık olarak çeviriyoruz, çünkü oryantalizm, Doğu'ya bakış değil, Doğu'ya Batı açısından bakış hatta Doğu'yu Batı açısından kurgulama biçimindedir. Oryantalizmde neye bakıldığı değil, nereden bakıldığı daha önemlidir. Böylelikle, Doğu'da var olmayan kimi özellikler varmış gibi gösterilir. Bkz. Gezgin, 2017a, 2017b.

⁹ VAS sırasında ve sonrasında Amerikan sağ, Amerikan hükümetini, savaş etkinliğini yeterince desteklemediği için eleştirirken, Amerikan solu, hükümeti, savaşla ilgili yalanları dolayısıyla eleştiriyor. İki yol da, ilginç bir biçimde, hükümete yönelik güven kaybına çıkıyor.

¹⁰ Geçerken, film müziklerine de dikkat çekelim: **Apocalypse Now** filminde Amerikan helikopterleri Vietnamlılara bomba yağdırırken, araçlarda **Wagner** çalmaktadır. Bu da akla Nazileri getirir. En karmaşık sanat ürünlerini üreten ya da bunları üretenlerin takipçisi olan Naziler gibidir Amerikan askerleri. Uygardılar, en ileri sanat ve teknikle donanmışlardır, ancak kendi sandıklarının tersine etikten nasiplerini almamışlardır.

Vietnamlılara yönelik bu ırkçı ve batıyanlıcı temsiller, Amerikancı Vietnamlıları da es geçmez. Amerikan yapımı VAS'larda Güney Vietnam askerleri ve ileri gelenleri hep olumsuz özelliklere sahiptir. Filmlere bakılırsa, öldürülen Kuzey Vietnamlıları soyarlar, eğitimsizdirler, rüşvete açıktırlar (Kleinen, 2003). Diğer bir deyişle, Amerikan temsillerinde iyi bir Vietnamlı olmak için Amerikancı olmak bile yetmez. Hatta kimi filmler öyle bir anlatı omurgasına yaslanır ki sanki savaş Amerikalı askerler yüzünden ve tarafından değil, Amerikancı Güney Vietnam askerleri yüzünden ve tarafından kaybedilmiştir. **Kleinen** (2003), nesnel bir açıdan bu askerlerin bu kadar olumsuz gösterilmesine itiraz eder ve neden böyle bir imgeye sahip olduklarını açıklar.

Amerikan yapımı VAS filmlerinden kimi açıkça propaganda amaçlıdır. Filmi çekenler de bunu genelde açıkça belirtirler. Bunun en bilinen örneği, **John Wayne**'in *Yeşil Bereliler* (Green Berets, 1968) adlı filmidir (Óskarsson, 2010). *Platoon* filmi ise savaşa bizzat katılmış olan **Oliver Stone**'un elinde gerçekçi bir yapıt olarak değerlendirilir (Óskarsson, 2010). *Apocalypse Now*'da mitolojik ve gerçeküstücü bir hava vardır; bu hava, kimi zaman savaş karşıtı, kimi zamansa savaş yanlısı yorumlara açıktır. Film sanki iki görüşü birden vermeye çalışıyor gibidir (Óskarsson, 2010). Öte yandan bu filmin anlatısının Afrika'dan kes / yapıştır yapılması, bizce hem yüzeysel olduğunu hem de Vietnam'ı herhangi bir dekor olarak kullandığını gösterir. Sıradan bir albayı bulup öldürme görevi, VAS'ın ince ayrıntılarını vermekten uzak. *Apocalypse Now* ile bir Vietnam yapımı VAS filmini karşılaştıran Vietnamlı bir araştırmacı olan **Nguyet Nguyen**, *Apocalypse Now* filmini ırkçı ve sömürgeci olarak değerlendirirken, ele aldığı Vietnam yapımı filmdeki¹¹ düşman temsilinin daha dengeli olduğunu ileri sürer (Nguyen, 2009). **Nguyen**'e göre, bu filmde, Amerikalıların köpeği bile Vietnamlılardan daha değerli olarak gösterilmiştir. Filmde Vietnamlılar karınca gibi; yüzleri, sesleri, adları ve kişilikleri yok. Bu ve benzeri gerekçelerle, **Nguyen** de filmi yüzeysel bulmaktadır. Film, ona göre, Vietnam kültürünü yeterince incelemeyen kalıp yargılara dayalı olarak çekilmiştir. Öte yandan, filmin senaryosunun Amerikan hükümetince ve ordusunca onaylanmadığı ve bu nedenle bu iki kaynaktan bütçe alamadığı biliniyor. Dolayısıyla, *Apocalypse Now* resmi bir söylemin temsilcisi de değildir. Bu iki kurum, Amerikan askerlerinin sivillere yönelik katliamlar yaptığını gösteren,

¹¹ *Cánh Đồng Hoang* (The Abandoned Field: Free Fire Zone; diğer adıyla the Wild Rice Field) (1979). Bkz. Ek 1.

hemen tüm önde gelen kişiliklerin ruh hallerinin normal dışı görüldüğü bir filmi elbette desteklemeyeceklerdi (Nguyen, 2009). İşte “hem savaş yanlısı hem savaş karşıtı yorumlara açık olmak” dediğimiz durum, tam da budur.

Bunun dışında, anılan üç filmde de aşağıda göreceğimiz sorunlar söz konusudur. Öte yandan, **Kolcún** (2010)’un ve **Pike** (2008)’in tezini de burada analım: Bu iki araştırmacıya göre, Vietnam’la ilgili filmlerde yapım tarihi günümüze yaklaştıkça daha az ırkçı ‘düşman’ temsilleri görülüyor. Özellikle belgesellerde, ‘düşman’ın iç dünyası ve savaşma becerisi gibi daha önceki insanlık dışı temsillerde görülmeyen öğeler işlenmeye başlıyor.¹² Belki bu düz regresyona her filmin uyduğunu söyleyemeyiz, ama bu yönde genel bir eğilim olduğunu söyleyebiliriz ve hatta bunun Vietnam’ın dışarıya açılmasıyla ilişkili olduğunu ileri sürebiliriz (Pike, 2008). Bugün Vietnam’da yabancı yönetmenler, savaş filmleri değil siyaset üstü filmler çekiyorlar (örneğin, **Kong: Kafatası Adası**, 2017). Yine de, **Pike**’ın da dikkat çektiği gibi, Hollywood’un Vietnam temsilleri, tümüyle arzulanan nitelikte değil; bu temsiller hala güncellenmeyi ve geliştirilmeyi bekliyor. **Nguyen** (2009), benzer bir biçimde, Amerikan yapımı VAS filmlerinin tarihsel olarak kahramanca savaş ya da kahramanlık destanlarından savaşın korkunçluğuna geçiş yaptığını ileri sürüyor. Bu iki eğilim (daha az ırkçı temsiller ve savaşın korkunçluğu izleği) birbirleriyle örtüşüyor. Bunun dışında, savaşın Amerikan askerleri için anlamlı geldiği filmlerden, anlamsız geldiği filmlere de geçiş yapıldığını belki söyleyebiliriz.¹³

¹² Ancak yine de bkz. **John Pilger**, “The Killing of History” ([link](#)). Bu yazı, Ulaş Başar Gezgin’in çevirisiyle, iki bölüm halinde evrensel.net’te yayınlanmıştı ([link](#) ve [link](#)).

¹³ Oysa Vietnamlı savaşçılar için, savaş anlamlıdır, çokça anlama yüküdür. Bunun neden böyle olduğu da bellidir: Bütün Vietnamlı direnişçiler, ülkelerinin bağımsızlığı, özgürlüğü ve kurtuluşu için savaşıyor. Amerikan askerleri ise, Vietnam’da şok üstüne şok yaşarlar; çünkü kendilerine Vietnamlıları kötülerden (kızılardan) kurtartmak için savaşıyorlar söylenmiştir; oysa Vietnam halkı onları sevmemektedir. Çoğu, ‘emperyalist’ sözcüğünün anlamını Vietnam’da, kendilerine ‘emperyalist’ dendiğinde öğrenecektir (Nguyen, 2009). Öte yandan, bu savaşın anlamlılığı / anlamsızlığı konusu, aklı **Albert Camus**’yü getiriyor. Cezayir’in bağımsızlığı yanlısı olan **Sartre**’in tersine, bir Cezayir Fransızı olan **Camus** bağımsızlığa karşı çıkıyordu. Cezayir’de geçen romanlarında, örneğin, **Yabancı**’da Fransız, beyaz başkışı, hayatın anlamsızlığından dem vurur ve bu anlamsızlığın yalnız kendi hayatı için değil herkesin hayatı için de geçerli olduğunu düşünür. Oysa anlatılarında konu edindiği ve kötü gösterdiği Cezayirli o sırada kurtuluş savaşı vermektedirler; ölmek için de yaşamak için de nedenleri vardır. Bu açıdan, hayatları anlamlıdır. Bu karşıtlık, Vietnam bağlamında da değerlendirilebilir.

Amerikan Yapımı VAS Filmlerinin Sınıflandırılması

Şimdi bu uzun girişte verilen arka plan bilgilerinden sonra, Amerikan yapımı VAS filmlerini sınıflandırıyoruz:

Manici Filmler: Amerikan yapımı VAS filmlerinde genellikle şu tür izlek ve anlatılara rastlıyoruz: Kahraman Amerikan askerleri, memleketlerinden çok uzakta nice zorluğa katlanırlar. Ne için? Amerikan yaşamının temeli olan özgürlüğü korumak için! Komünizmle mücadeleyi vatani bir görev sayarlar. Dolayısıyla, bu filmlere göre, asıl konu, Vietnam'ın bağımsızlık ya da kurtuluş savaşı değildir. Kendileri işgalci ya da sömürgeci hiç değildir; onlar demokrasi ve özgürlüğü temsil etmektedirler. Bu tür filmlerde, anlatının ana omurgası bellidir: Kötülüğü temsil eden Vietnamlılara hadleri bildirilir; Amerika'nın ne kadar büyük bir ülke olduğu gösterilmiş olur. Böylelikle Vietnam temsilieri, etik açmazlarla içkin olan niteliğinden soyulur ve Vietnam, bir vurdulu kırdılı filmin dekorundan öteye geçmez. Bu tür filmlere iyi-kötü ikiliğine dayandıkları için 'Manici (Maniheist) filmler' adını veriyoruz. Bu tür filme en klasik örnek, yukarıda andığımız *Yeşil Bereliler* filmidir. Film, uzak bir ülkeye uygarlık götürmek gibi bir zahmete katlanan seçkin bir Amerikan savaş gücü ile gaddar Vietnamlılar arasında geçer. *Geyik Avcısı* da (1978), ırkçı bir film olarak bu kategoride yer alır. Filmde, Vietnamlılar vahşiler olarak gösterilir. Savaş esirlerini kendi aralarında Rus ruleti oynamaya zorlayacak kadar zalimdirler.

Bu tür filmlerin **Kleinen**'in dikkat çektiği inceltilmiş ya da yumuşatılmış sürümlerinden biri şudur: Amerikan askerleri, Vietnam'da vatanları için dövüşmezler, onun yerine silah arkadaşları sağ salim evlerine dönebilsin diye dövüşürler (2003). Böylelikle, insani görüntüde başka bir manici anlatıyla karşılaşırız, çünkü karşı taraftakilerin de sağ salim evlerine gidebilmeleri asla amaçlanmaz. Ünlü sözü uyarlısak, "En iyi düşman, ölü düşmandır." ve silah arkadaşlarının sağ salim eve dönmesi, düşmanların ne kadarının öldürüldüğüne bağlıdır. Düşmanların da ailelerinin, çocuklarının olduğu vurgulanır ve düşmana duyulmayan saygı öldüğü zaman gösterilir; çünkü amaç centilmence dövüşmektir. Bu anlatıya göre, savaş, ölünesi yüce bir değerdir. Savaşın kendisi böylelikle savaşla meşrulaştırılır. **Kleinen**, bu alt-tür için *We Were Soldiers* (1992) filmini örnek veriyor. Bu filmde Vietnamlı savaşçılar, savaş suçlularıymış gibi gösteriliyorlar (Pötzsch, 2012). Filme göre onlar vahşi hayvanlar gibidirler; centilmence

dövüşmezler. Uygar bir biçimde dövüşmek, bu temsillere göre, Amerikan askerlerine özgüdür. Ayrıca, filmde, Amerikan askerleri, Vietnamlıların Fransızları 'vahşice' yenmesi sonrası, Fransızların intikamını almak üzere sahaya sürülürler.

Kısasa Kısas (Göze Göz Dişe Diş) Filmleri: İkinci tür Amerikan yapımı VAS filminde Vietnamlılar yine kötüdür; fakat Amerikan askerleri de kimi zaman kötülük yaparlar ya da onlar da tümüyle kötüdür. Bu tür filmler bir tür itirafname gibidir, ama özürücü yönü göz ardı etmeden... Temel ileti, "Biz kötüyüz; ama kötülükle ancak kötü olarak mücadele edebiliriz." biçimindedir. Bu filmlerde Amerikan işgalini ve tüm diğer kötülükleri meşrulaştırma çabası öne çıkar. Vietnamlılar madem ki Amerikan askerlerini öldürmüşlerdir, cezasını en insanlık dışı biçimde çekeceklerdir. Öyle de olur. Bu tür filmlere kısasa kısas filmleri (diğer bir deyişle göze göz dişe diş filmleri) adını veriyoruz. Kısasa kısas filmlerine bir örnek, *Full Metal Jacket*'tır. Amerikan askerleri bu filmde kötüdürler; ama sorun bakalım neden bu kadar kötüdürler? Çünkü karşı taraf onlardan kötüdür; karşı tarafın yaptıkları yanında Amerikan askerlerinin yaptıkları kötülükler denizde damla gibi küçük görünür... Ya da birkaç çürük yumurtaya, 'münferit olaylara' bağlanır Amerikan kötülüğü... Oysa "istisnalar kaideyi bozmaz". *Platoon* bu türe bir örnek olarak verilebilir.

İnsancıl Filmler: Üçüncü tür filmler, savaşın iki tarafına da insani yönden bakar ve bu açıdan, barış sinemacılığına yaklaşır. Bu tür filmlerde, iki tarafta da iyiler ve kötüler olabildiğini görürüz. Dolayısıyla savaş aslında karma bir niteliktedir: Vietnam ile Amerika arasında değil, iki taraftan iyiler ile iki taraftan kötüler arasındadır. *Günaydın Vietnam* buna bir örnektir.¹⁴ Temel ileti şudur: "Düşman da benim gibi insan." İki tarafta da anneler babalar vardır, onların da çocukları vardır vb. Bu tür filmlere 'insancıl filmler' adını veriyoruz. *Doğum Günü 4 Temmuz* engelli gazilerin durumunu konu edinmesiyle insancıl öğeler taşır; ancak karşı tarafın kayıplarını yok sayar. Aynı durum, *Jane Fonda*'lı *Eve Dönüş* (Coming Home, 1978) filmi için de geçerlidir. Amerikalı VAS gazileri üzerinden savaş karşıtlığı anlatılır; ancak ötekiler yoksanır. *Jane Fonda*'nın savaş karşıtı harekete büyük katkıları olsa da ve hatta savaşın daha da uzamasını önlemede bir ünlü olarak payı olduğunu söyleyebiliyor olsak da, çektiği film, Amerikan-merkezli bir VAS anlatısıdır; bu nedenle, tam anlamıyla insancıl bir film olarak anılması

¹⁴ Yine de, *Nguyen* (2009), bu filmde Vietnamlıların genellikle düşük zekalı ve beceriksiz insanlar olarak resmedildiğini belirtmektedir.

olanaksızdır. Zaten bu iki filmde hiç beklenmedik ve savaş karşıtı olmayan bir sonuç bile çıkarılabilir: “Düşmanı hafifsemişiz; Vietnam, sandığımızdan güçlü. Zayıf olsa devam eder, savaşı kazanırdık. Ama kazanamıyoruz. Daha fazla kayıp vermeyelim. Çekilelim bari...”

Ezilenlerin Filmleri: Dördüncü tür filmler, Vietnam tarafını haklı gösteren filmlerdir – ki bunlara Amerikan sinemasında rastlamıyoruz. Savaş gibi bir konu söz konusu olduğunda, bunun filmi, kaçınılmaz olarak kim haklı üzerinden kurgulanacaktır. Bu tür filmlere ‘ezilenlerin filmleri’ adını veriyoruz. Geriye kalan filmleri de “diğer” kategorisinde değerlendiriyoruz.¹⁵ Aşağıda göreceğimiz Vietnam yapımı filmlerin çoğu bir bütün olarak ezilenlerin filmleri kategorisine girer. Bu filmlerin çoğunda, kişiliklerin Vietnam’ın kazanacağına dair inancı vardır, ancak gerçekliğe ilişkin veriler, bunun tam tersini söyler. Örneğin, bir Amerikan askeri öldürülür ama ona karşılık 50 Vietnamlı ölür. Bu filmler, bir bütün olarak Amerikan zulmünü konu edinirken, bu konuyu Amerikan askerleri açısından değil, ezilenler açısından işler. Amerikan filmlerinde eksik olan tam da budur. En insancıl filmde bile, Amerikan açısından bakılır, ezilenlerin açısından bakılmaz. Bu nedenle, son yıllarda çekilen Amerikan filmlerindeki Vietnam temsillerinin güncellenmesi ve çağdaşlaşması belli sınırlara takılır, tümüyle demokratikleşemez...

Vietnam Yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı Filmlerine Bir Bakış ve Sınıflandırma

Vietnam yapımı VAS filmlerine baktığımızda, manici filmler, insancıl filmler ve ezilenlerin filmleri öne çıkar. Manici filmlerde Vietnamlılar hep iyi, Amerikalılar hep kötüdür. Ancak bu tür filmler Vietnam sinemasında azınlıktadır. Bunun basit bir nedeni vardır: Milyonlarca Vietnamlı, Amerika’ya karşı savaşırken, milyonlarca da Amerika safında kendi kardeşlerine karşı savaşıyordu. Dolayısıyla,

¹⁵ Burada anılan filmler dışında, 2017’de Amerikan kamusal kanalı PBS’te *Vietnam Savaşı* adlı bir belgesel dizisi yayınlandı. Bunun daha dengeli bir anlatıya sahip olduğu ileri sürüldü. Bu kanının tersine, muhalif gazeteci ve barış yanlısı savaş muhabiri **John Pilger**’ın bu yapıma yönelik itirazları için bkz. (yukarıda) dipnot 12. Ayrıca, **Haak** (2012), Vietnam-Amerikan Savaşı’nın o dönemde Hollywood’da çekilen 2. Paylaşım Savaşı filmlerini de etkilediğini ileri sürüyor ve tezini çeşitli örneklerle açıklıyor.

yaygın yanlış algının tersine, savaş, Vietnamlılar ile Amerikalı-Vietnamlı karması güçler arasında gerçekleşiyordu. Üstelik Ho Amca'nın hiç bir konuşması manici (biz iyi, onlar kötü) olmamıştır. Amerika ve Avrupa'da Vietnam'ı destekleyen çok sayıda insanın olduğunu biliyor, konuşmalarında onlara ve ailelerine selam gönderiyordu (Gezgin, 2017c). Dolayısıyla, Amerikan yapımı manici bir VAS filminin Amerikancı Vietnamlıları görmezden gelmesi ya da aynı saflarda olmalarına karşın onları da kötü göstermesi gerekir. Bu iki şıkkın (özellikle de ikincisinin) çok kez uygulamaya konduğunu daha önce belirttik. Amerikan manici filmleri bunu yaparken ve böylelikle dünyadaki yaygın yanlış algıya dayanırken, Vietnam filmleri böyle yapmaz. Dolayısıyla, Vietnam yapımı VAS filmlerinin daha çok insani filmler ve ezilenlerin filmleri niteliğinde olduğunu görüyoruz.

Savaş döneminde Vietnam'ın çektiği bazı filmler,¹⁶ Amerikancı Vietnamlıları ikna edip kendi saflarına çekmek ya da en azından savaştan çekilmelerini sağlamak gibi bir amaç da güder. Bu nedenle Vietnam yapımı filmlerde, Amerikancı Vietnam askerlerinin iç dünyalarının ve içsel çelişkilerinin sıklıkla ele alındığını görürüz. Karşı taraftakiler de Vietnamlı'dır; Amerika'yı arkalarına alarak kendi kardeşlerine vurmaktadırlar. İşin daha da kötüsü, Amerika, bu Amerikancı Vietnamlılara doğru düzgün muamele etmemekte, öldüklerinde ölülerini gömme zahmetine bile girmeyip onları okyanusa atmaktadır. Amerikancı Vietnamlı asla Amerikalı'yla eşit olamaz. Amerikalı'nın canı her zaman Amerikancı Vietnamlı'nın canından kıymetlidir. Bu nedenle, ölüme öncelikli olarak Amerikancı Vietnamlılar gönderilir. Muvazzafları (rütbeli kalıcı subaylar anlamında, bire bir Osmanlıca çevirisiyle, vazife başındakiler) saymazsak, tümü zorunlu askerdir. Askerliğin zorunlu yapılması, gerillaya katılımı arttıran en önemli etmenlerden biridir. Kimi zaman, devrimcilere yakınlık duyan halkın (esnafın, bakkalın, terzinin) dostça konuşmaları etkili olur, bu Amerikancı Vietnamlılar saf değiştirirler ya da firar ederler. Dolayısıyla Amerikancı Vietnamlı olgusunu da en iyi ve gerçekçi biçimde Vietnam yapımı filmler anlatır. Bu filmler, kötüye kötü demekten geri kalmaz, ama henüz kötülük yapmamışları toptan 'düşman' ilan etmez.

Şimdi Vietnam sinemacılığında en çok görülen ezilenlerin filmleri kavramsallaştırmasını biraz daha genişletelim. Vietnam yapımı VAS sinemasında ezilenlerin filmleri kabaca beşe ayrılabilir:

¹⁶ Örneğin '*Hòn Đát*' / 'Şafakta Kazandık Zaferi'.

E1. Milis filmleri: Bu filmlerde gündüz çiftçilik yapan köylüler ya da fabrikalarda çalışan kentli işçiler, gece Vietnam için Amerikan ve Amerikancı Vietnam askerlerine yönelik saldırılar düzenler ya da memleketlerini savunurlar. Etkin olan taraf olmalarına karşın, bu, yine de ezilen anlatısına girer; çünkü yoksul halk, vatanını savunmaktadır.¹⁷

E2. Gerilla filmleri: Bu filmlerde gerillaların zorlu yaşamı anlatılır. Gerillalar destanlaştırılır, ancak onlar ulaşılmaz bir noktadaki kişiler olarak gösterilmez. Halktan gelmiş oldukları sürekli olarak vurgulanır; zaten, bu, tavır ve davranışlarından anlaşılmaktadır. Temel ileti şudur: Bu yüce kahraman, halktan geldiğine göre herkes onun gibi olabilir. Milislerle gerillalar farklıdır. Milisler sıradan halktır, yarı-zamanlı savaşçılardır, silahları daha hafiftir. Gerillalar ise tam-zamanlı savaşçılardır ve daha ağır silahlara sahiptirler.¹⁸

E3. Kahramanlaşma filmleri: Bu tür filmlere Türkiye'den hareketle 'Karayılan filmleri' de diyebiliriz. Bilindiği gibi, **Nazım Hikmet**'in 'Kuvayı Milliye Destanı' içinde bir 'Karayılan Destanı' vardır. Bu destanda, sıradan, korkak bir köylünün onca saklanmasına karşın yine de kurşundan kendini kurtaramamış bir kara yılanı görmesiyle, fikri de zikri de değişir. Farkeder ki, ölüm gelecekse, nereye giderse gitsin onu bulacaktır. Böylelikle, etkin olarak kurtuluş savaşına katılır, yörenin çok bilinen bir kahramanına dönüşür. Vietnam devrimci sinemasında da benzer bir durum gözlemliyoruz: Kahramanımız sıradan bir vatandaş, ancak başına bir gün travmatik bir olay gelir (örneğin, belki aile üyeleri, gözünün önünde kurşuna dizilir) ve bu olay onu bambaşka bir insana çevirir.¹⁹

E4. Asker ve gönüllü filmleri: Bu filmlerde Kuzey'den cepheye gelen askerler ve gönüllüler konu edilir. Kimi örneklerde, bunlar, çocuk yaştadır, okulu bırakıp cepheye koşarlar. Savaş çıkınca, Kuzey Vietnam'da askerlik zorunlu yapılır ve askerlik yaşı düşer. Bu durumdan bağımsız olarak birçokları savaşa gönüllü olarak katılır, kendilerini feda ederler.²⁰ Kuzey'de asker ya da gönüllü olunurken,

¹⁷ Örneğin *Hà Nội 12 Ngày Đêm* (Hanoi 12 Days and Nights, 2002) ve daha çok bilinen *Nguyễn Văn Trỗi* (1966). -bkz. Ek 1.

¹⁸ Örneğin *Cánh Đồng Hoang* (The Abandoned Field: Free Fire Zone; diğer adıyla the Wild Rice Field, 1979). Bkz. Ek 1. Bu filmde bir yandan bebek büyüten gerilla karı-kocanın başından geçenler anlatılır.

¹⁹ Örneğin *Cánh Đồng Hoang* (The Abandoned Field: Free Fire Zone, 1979). Bkz. Ek 1. Bu film, sonu nedeniyle insancıl filmler arasında da sayılabilir.

²⁰ Örneğin *Đừng Đốt* (Don't Burn, 2009), *Mùi Cỏ Cháy* (The Scent of Burning Grass, 2012) ve *Ngã Ba Đồng Lộc* (Đồng Lộc Junction, 1997). Bkz. Ek 1.

Güney’de milis ya da gerilla olunuyordu. Vietnam’ın kurtuluşu bu dört gücün ellerinde yükselmişti. Kuzey Vietnam’ın ordusunda (Vietnam Kurtuluş Ordusu) zorunlu askerlik yapanların çoğu, gönüllü gibi savaşıyorlardı. Birçokları, zorunlu askerlik olmasa yine de gönüllü olarak cepheye giderlerdi. Bu, ölüm kalım meselesiydi. Ülkenin kurtuluşu söz konusuydu.

E5. Halk filmleri: Bu tür filmlerde halk, savaşın tarafı değil, tam anlamıyla mağdurdur. Ne milistir ne gerilla ne kahraman ne de asker. Savaşla mahvolan hayatlar konu edilir.²¹ Bu tür filmlerde özellikle çocukları görürüz; bunun nedeni gerçekte Vietnam’da savaş sırasında siyasetten arınık bir halkın söz konusu olmamasıdır. Hemen hemen herkes ya o tarafı tutar ya da öbür tarafı. Fakat yine de sempatican olup milis olmayan geniş bir kitle vardır ki onları da bu tür filmlerde görürüz. Aslında, klasik bir ayırım söz konusudur: Vietnam halkı, direnişe etkin katılımıyla, mağdur değil muhatap olmuştur. Fakat muhatap olmasının getirdiği mağduriyetler gözden kaçırılmamalıdır. 3 milyon ölüm ve savaş sonrası Portakal Gazi ve mayınlar nedeniyle süren ölümler ve engellilikler... İşte halk filmleri, muhataplıktan çok mağduriyet hallerini işler...

Elbette Vietnam sinemasında insani filmler de vardır. Bu filmler, özellikle iki kardeşin savaşın iki tarafında savaşması gibi anlatılarda öne çıkar.²² Bu, gerçekten de, özellikle Güney Vietnamlı ailelerde görülen yaygın bir durumdur. Yukarıda andığımız halk filmleri (E5) savaşın sivil halka verdiği zararı işledikleri için insani sinemayla kesişir. Ayrıca, Amerikan sınıflandırmasında da Vietnam sınıflandırmasında da, kategoriler arasındaki ayırım her zaman bu kadar keskin değildir. Söz gelimi, bir filmde başkişi gerilla olsa da, çevresindekiler halk, milis vb. olabilir. Dolayısıyla, farklı anlatılar tek bir filmde iç içe geçebilir. Yine de, bu çifte sınıflandırmanın çözümleme açısından yararlı olacağını düşünüyoruz.

Bu bağlamda, **D. Healy**’nin araştırmasını analiz (2006). **Healy**, Vietnam sinemasında kadın temsillerinin savaş sırasında ve sonrasında değişimini inceliyor ve iki Vietnam yapımı VAS filmini ele alıyor. Savaştan önce Vietnam, geleneksel bir toplum yapısına sahip. Ataerkil Vietnam toplumunda, kadınların yeri, çoğunlukla ev; kadınlar nadiren eğitim alıyor. Savaş sırasında ise bu tablo

²¹ Örneğin *Chung Một Dòng Sông* (1959) ve *Vĩ Tuyến 17 Ngày và Đêm* (17th Parallel, Nights and Days, 1972) ya da daha iyi bilinen bir film olan *Em Bé Hà Nội* (The Girl from Hanoi, 1975). Bkz. Ek 1.

²² Bkz. *Nỗi Gió* (1966). –Ek 1.

değişiyor. Amerikan tarafında erkekler savaşırken, Vietnam tarafında erkeklerin yanında kadınlar da savaşıyor. Birçok kadın gerilla ve milis figürü sıcak çarpışmalarda öne çıkıyor. Bu kadın temsillerinin kimilerini kimi Amerikan yapımı VAS filmlerinde de görüyoruz. Bu kadın katılımı, ünlü bir fotoğrafta ölümsüzleştirilmiştir (bkz. Ek 2, Resim 1). Yalnızca VAS'ta değil başka savaşlarda da, kadınların savaşa katılımının nedenlerinden biri, insan kaynağı kıtlığıdır. Zaten erkekler savaşadılar, ancak sayıca yetmediklerinde kadınlar da savaşa çağırılır. Öte yandan, Vietnam örneğinde durum, biraz daha farklı. Kuzey Vietnam'ın düzenli ordusuyla savaşa katılan kadın asker sayısı çok az; buna karşılık kadın gerilla ve milis sayısı çok yüksek. Neden? Çünkü **Healy**'nin de anımsattığı gibi, savaş, uzakta bir yerlerde, meydan muharebelerinde kısıtlı kalmamıştı; kadınların köylerine ve hatta evlerine kadar gelmişti. Savaş, kadınların yaşamıyla bu kadar iç içe geçmişken, kadınlardan gerilla ve milis çıkmaması, ancak gerici bir ideolojiyle açıklanabilirdi. Oysa savaşın ana gücü olan Vietnam Komünist Partisi, kadın hakları konusunda Vietnam toplumundan daha da ileride görüş ve uygulamalara sahipti.

Kadınları konu alan Vietnam yapımı VAS filmlerinde, o dönemin geçiş toplumu özelliklerini görürüz: Bir yandan, cepheye giden ya da gerillaya katılan eşinin yolunu edilgen bir biçimde bekleyen, evi güç bela da olsa geçindiren, tarlada ve ahırda çalışan, örgü ören, dikiş tutan, geleneksel bağlılık simgesi kadınlarla karşılaşırız; bir yandan da kadın gerilla ve / ya da milis figürüyle... Bu bekleyen kadın olay örgüsü, kimi zaman dul kadın örgüsüne dönüşür; kadın gerilla—milis örgüsü ise, savaş sonrasında savaş nedeniyle üreme çağını geçmiş ya da üreme organları zarar görmüş eski kadın savaşçılar örgüsüne dönüşüyor. Bu kadınlar, geleneksel ataerkil toplum yapısında ne yapacaklardır? Yapacakları şu olur gerçekte: İstisnalar, çoğunluk olduklarında norma dönüşür. Onlar da öyle yaparlar: Partinin öngördüğü eşitlikçi toplum yapısının en ateşli destekçileri ve simgeleri olurlar. Bugün Vietnamlıların çoğu köylerde, kırsal kesimlerde ve küçük kentlerde yaşıyor; dolayısıyla eski ataerkil normlar bir ölçüde geçerli; fakat bunlar özellikle yeni kuşakla birlikte hızla ortadan kalkıyor. Kadınlığı annelik üstünden tanımlama biçimindeki klasik ataerkil yaklaşım hızla eskiyor; çünkü yeni toplumda, bir çocuğu iyi bir eğitimle yetiştirmek çok masraflı. Böylelikle, bilinçli olarak, çocuk yapmayan ya da tek çocuktan öteye geçmeyen çiftler olgusu yaygınlık kazanıyor (Gezgin, 2017c).

Savaş filmlerine dönelim: Cepheye giden eşi madem ki öldü, dul kadın, evlenebilir mi? Geleneksel toplum yapısı, buna pek sıcak bakmazken, partinin temsil ettiği geleceğin ilerici düşünceleri buna olumlu yaklaşır... Öte yandan, kişilikler de her zaman bu geleneksel toplum çuvalına sığmaz. “Öldü” diye haberi çıkan eşinden sonra gizli ilişkiler yaşarlar, hatta “yaşıyor, cepheye savaşıyor” denen kimi eşlerin bekleyen kadınları bile, kimi filmlerde gizli ilişki yaşar biçimde gösterilir. Kuşkusuz, bu sonuncu tarzdaki filmler, savaştan sonraki yıllarda öne çıkar. Sanki Vietnamlı yapımcıların kendileri de savaş filmleri yapmaktan sıkılmışlar da, “entrikalı aşk içeren savaş filmi yapalım” düşüncesine yönelmişlerdir ya da talep o yöne kaymıştır.

Oysa savaş dönemi filmlerinde, toplumsal gerçekçiliğin bir sonucu olarak, kadın-erkek ilişkilerinde cinsellik verilmez (Healy, 2006); aldatma gibi bir konu, küçük burjuva bir anlatı örneği olarak görülür. Böyle tarihsel dönemlerden geçilen bir zamanda, bireyler arası ilişkiler öne çıkarılmamalıdır. Bu sinemacılık tarzına göre, bireysel sorunlar toplumsal sorunların önüne geçirilemez. Bireysel sorunlar, ancak, toplumsal sorunların yansıması oldukları noktada temsil edilebilir bir nitelik kazanır. Sözgelimi, aşk, klasik bir aşk anlatısı olarak değil, yaşanan koşulların etkisi üzerinden anlatılır. Örneğin, Vietnam’ın Cenevre Konferansı’yla ikiye bölünmesi, iki aşığı ayırdığı zaman ve ancak o zaman, aşk, bir Vietnam yapımı filmin konusu haline gelir.²³

Savaş sırasındaki durumun tersine, savaştan sonra Vietnam hükümeti, kadınlardan evlerine dönmelerini istedi. Savaş, daha önce belirttiğimiz gibi 3 milyon ölümlle sonuçlanmıştı; ülkenin demografisi ciddi anlamda değişmişti. Hem kadın-erkek dengesi bozulmuş hem savaş sırasında çocuk yapılamadığından ve var olan birçok çocuk da öldüğünden çocuk nüfusun oranı düşmüş, hem de 30 yıllık savaş nedeniyle üreme zamanını kaçırmış olan kadın nüfus dolayısıyla kadın başı üretkenlik oranı inişe geçmişti. Kadınlar, hükümete göre, bu kez, 30 yıldır yaptıkları işi, savaşmayı bırakıp sevişmelilerdi, bol bol çocuk yapmalıydı. Böylece Vietnam’ın savaş sonrası bağımsızlığı, genç nüfusla güvence altına alınacaktı. Savaş sonrasında, Vietnam ordusunda kadınlar nadiren yer aldı. Ancak, kadınlar, savaştan bu yana, hızla toplumsal yaşamdaki yerlerini aldılar. Vietnam, bugün kadınların toplumdaki yeri konusundaki birçok göstergede ileri düzeyde (Gezgin, 2017c).

²³ Örneğin *Chung Môt Dòng Sông* (1959). Bkz. Ek 1.

Vietnam yapımı VAS filmleriyle Amerikan yapımı VAS filmlerini karşılaştırdığımızda, kadın temsilleri noktasında belirgin bir fark karşımıza çıkıyor: Birçok Vietnam yapımı filmde, kadınlar etkin öznelerdir (Nguyen, 2009): Amerikan yapımı filmlerde ise ya onlara hiç yer verilmez ya çok az temsil edilirler; ya yan rollerdedirler ya da savaş sonrası yaşam anlatılarında olduğu gibi savaşa giden eşini / sevgilisini bekleyen kadın / genç kız rolündedirler. Oysa, birçok Amerikalı kadın, savaş karşıtı harekette etkin olarak yer almıştır. Amerikan yapımı filmler, onların savaşın bitmesindeki rolünü görmezden gelmektedir.

Nguyen, Amerikan yapımı ve Vietnam yapımı birer VAS filmini karşılaştırdığı çalışmasında (2009), iki tarafın çektiği filmlerde de helikopter imgesinin çok yaygın olarak kullanıldığını saptar. Bunu da, sayısal göstergelere bağlar: Savaşa katılan Amerikan helikopterlerinin yaklaşık yarısı düşürülür; iki bini aşkın Amerikalı helikopter pilotu ve yaklaşık beş yüz pilot dışı helikopter personeli Vietnamlı silahlı güçlerce öldürülür. Aynısı, bir ölçüde, uçaklar için de geçerlidir. Ek 1'deki dökümdeki kimi filmlerde, örneğin, bombardıman uçaklarına karşı direnen sivil halkı ve silahlı güçleri görürüz.²⁴ Karşı tarafta, diğer bir deyişle Amerikan tarafında ise sık sık halkı ya da silahlı güçleri bombalayan Amerikan uçaklarıyla karşılaşırız. Peki hava araçları bu savaşta neden önemliydi? Çünkü **Nguyen**'e göre o zamanlar Vietnam'ın büyük bir bölümü ormanlıktı. Bir yerden bir yere gidecek karayolları bulunmuyordu. Bugün böyle değil, bugün savaş olsa, kara araçları da hava araçları kadar önemli olurdu. Bir de şu var: Çeşitli psikoloji araştırmaları, bize bu konuda malumun ilanı biçiminde çeşitli bilgiler veriyor: Bir halkı uçaktan bombalamak, karada kurşuna dizmekten daha kolay; çünkü uçaktayken aşağıdakilerin insani özelliklerini göremiyoruz, karınca gibi geliyorlar. Oysa karada, kanlı canlı karşımızdalar. İster istemez duygular araya giriyor. Dahası, bir insanı bıçakla öldürmek, tabancayla vurmaktan daha zor. Bu, teknik zorluğun ötesinde, duygulardan ileri geliyor. Bıçak, tabancaya göre daha çok fiziksel temas gerektiriyor.

Vietnam, 1986'daki karma ekonomiye geçiş ve yabancı sermayeye açılmayla birlikte savaş sırasında düşünülenden çok farklı bir toplum yapısına evrildi. Kısa zamanda, hemen hemen tüm küresel şirketlerin at koşturduğu bir ucuz işgücü

²⁴ Örneğin *Em Bé Hà Nội* (The Girl from Hanoi, 1975), *Hà Nội 12 Ngày Đêm* (Hanoi 12 Days and Nights, 2002) ve *Ngã Ba Đồng Lộc* (Đồng Lộc Junction, 1997).

cennetine (emekçiler açısından bakarsanız cehennemine) çevrildi. Tüketim toplumu ve bireycilik el üstünde tutulmaya başladı. Bu dönemle birlikte, Vietnamlı sinemacıların bir bölümü, savaşa bireysel konular üzerinden yaklaştı ve ortaya toplumsal gerçekçi yapımlardan daha iyi filmler çıktığını söylemek zor. Bir diğer bölüm sinemacı ise, savaşa, savaş sonrasındaki toplumsal çöküntüye karşı bir sığınak, bir panzehir olarak baktı (Healy, 2006). Bu iki eğilim nedeniyle, savaş konulu Vietnam yapımları yakın zamanlara dek ilgi toplamaya devam etti. Fakat ilginç ve acı bir biçimde, savaş filmlerini çıkardığınızda, Vietnam yapımı filmler içerisinden çok azı, toplumsal gerçekçi dönemdeki başarıya ulaşabildi. Bugün Vietnam sinemasının dikkate değer bir bölümü taklit, parodi ya da uyarlamalardan oluşuyor. Eskiden Vietnam sinemasının bütçesi çok kısıtlıydı; düşük bütçeyle harikalar yaratılıyordu. Oysa şimdi bütçeler katlanarak artsa da, Vietnam sineması eski başarısına ulaşmaktan uzak...

Sonuç

Bu çalışmada, Vietnam yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmlerini konu edindik. Önce yaygın ve yanlış olan terminolojiyi ele aldık. 'Vietnam Savaşı' ve 'Vietnam sendromu' gibi kavramsallaştırmaları eleştirdik, alternatif önerilerde bulunduk. Daha sonra Amerikan yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmlerinde Vietnamlıların nasıl temsil edildiğine baktık. Bu temsiller, bu filmleri niteleyici özellikleri gözlerimizin önüne serdi. Sonra savaşın sinemada aslında neden bitmediğini açıkladık. Bir sonraki bölümde, bu filmleri temsiller açısından sınıflandırdık: Manici filmler, kısasa kısas (göze göz dişe diş) filmleri, insancıl filmler ve ezilenlerin filmleri. Daha sonra bu sınıflandırmadan hareketle Vietnam yapımı Vietnam-Amerikan Savaşı filmlerini inceledik ve bunları sınıflandırdık: Milis filmleri, gerilla filmleri, kahramanlaşma filmleri, asker ve gönüllü filmleri ve halk filmleri. Bu filmler üzerine araştırmalar noktasında büyük bir boşluk var. Bu metnin Ek 1'inde sunulan 21 filmlik döküm, geliştirilmeyi ve güçlendirilmeyi bekliyor.

Kaynakça

- Gezgin, U. B. (2017a). *Asya'da 15 Yıl: Yükselen Bir Coğrafyanın İzinde* [yayınlanmayı bekleyen kitap].
- Gezgin, U. B. (2017b). *Ötekiler Açısından Tarih* [yayınlanmayı bekleyen kitap].
- Gezgin, U. B. (2017c). *Çifte Ejderhanın Diyarında: Çin ve Vietnam Üzerine – Cilt 2: Vietnam*. [yayınlanmayı bekleyen kitap].
- Gezgin, U.B. (2011). *Asya-Pasifik Hattı'nda: Seçme Yazılar* [yayınlanmayı bekleyen kitap].
- Haak, K. F. (2012). The "Good War" Gone Bad: An analysis of American World War II films made during the Vietnam War-1955-1975. ([link](#))
- Hall, S. (2018). "The horror, the horror"–Raiding the Nightmare Realm in Vietnam War Films. ([link](#))
- Healy, D. (2006). Laments of warriors' wives: Re-gendering the war in Vietnamese Cinema. *South East Asia Research*, 14(2), 231-259.
- Kleinen, J. (2003). Framing "the Other". A critical review of Vietnam war movies and their representation of Asians and Vietnamese. *Asia Europe Journal*, 1(3), 433-451.
- Kolcún, D. (2010). "Through the Iron Sights": Depiction of the Enemy in Vietnam War Films. ([link](#))
- Lichten, J. (2013). Japan's Vietnam War: 1960s Politics, Korea, and the US in the Films of Ōshima Nagisa. *Workshop and Symposium* (Vol. 2012, pp. 1-24).
- Los Angeles Times (2018). "Suspect in shooting of 7 officers is Vietnam War veteran, competitive rifleman". *Los Angeles Times*, October 4, 2018. ([link](#))
- Nguyen, N. (2009). *Representation of Vietnam in Vietnamese and US War Films: A Comparative Semiotic Study of Canh Dong Hoang and Apocalypse Now*. ([link](#))
- Noreen, M. J. (2004). *The soldier's return: films of the Vietnam War*. ([link](#))
- Óskarsson, D. (2010). "This is The End." Realism, Myth and Propaganda in the Vietnam War films *Apocalypse Now, Platoon and The Green Berets*. ([link](#))
- Ossou, P. W. (2010). *Red Soil and the Silver Screen: The Evolution of Realism in American World War Two Films*. ([link](#))
- Pike, S. (2008). *Racism at the movies: Vietnam war films, 1968-2002*. ([link](#))
- Pöttsch, H. (2012). Framing narratives: Opening sequences in contemporary American and British war films. *Media, War & Conflict*, 5(2), 155-173.
- Rehm, D. (2015). *Hero at war and survivor at home: The evolving image of the American war hero in Iraq and Afghanistan war films*. California: California State University. ([link](#))
- Singhal, S. (2018). Early life shocks and mental health: The long-term effect of war in Vietnam. *Journal of Development Economics*. doi: 10.1016/j.jdeveco.2018.06.002
- Taşkaya, M. ve Uçar İlbuğa E. (2011). *Sinemada Kadın*. Antalya: AKSAV Yayınları. ([link](#))

Ek 1. Vietnam-Amerikan Savaşı Konulu Vietnam Yapımı Filmler²⁵

- *Bài Ca Ra Trận* (Savaş Şarkısı, 1973-1975)

Savaş şokuyla geçici körlük yaşayan bir Vietnam askerinin duygusal öyküsü. ([link](#))

- *Bến Không Chồng* (Wharf of Widows, Dullar Rıhtımı, 2000; daha doğrusu, Vietnamca'dan doğrudan çeviriyle, Kocasızlar Rıhtımı)

Eski, geleneksel köylü toplumun Vietnam kadını üstündeki baskılarını konu alan hüznü bir film. Devrimci kadın-erkek değerlerini filmde partili bir gazi olan

V temsil eder. H ise, çocuğu olmadığı için gazi eşi tarafından terk edilmekte olan bir kadındır. V'nin H'ye desteği köyde büyük tepkiyle karşılaşır, V'nin başına gelmedik kalmaz (Healy, 2006). Melodram tarzında çekilmiş, üzücü bir film. Bu açıdan, kimi Yeşilçam yapımlarına benziyor.²⁶ Ödüllü bir romanın uyarlaması... Bugün bu tür ağılatılar Vietnam toplumunda pek görülüyor neyse ki... ([link](#))

²⁵ Bu filmlerin hepsine tek bir linkten şurada ulaşılabilir: [link](#). Ayrıca Amerikancı Güney Vietnam tarafından çekilmiş az sayıda savaş filmi var; bunların çoğu, ordunun hazırladığı propaganda filmleri (bkz. Kleinen, 2003). Kleinen'e göre (2003) Güney'den çekilmiş savaş filmlerinin az sayıda olması, zaten Amerikan yapımı filmlerin dolaşımında olmasından ileri geliyordu.

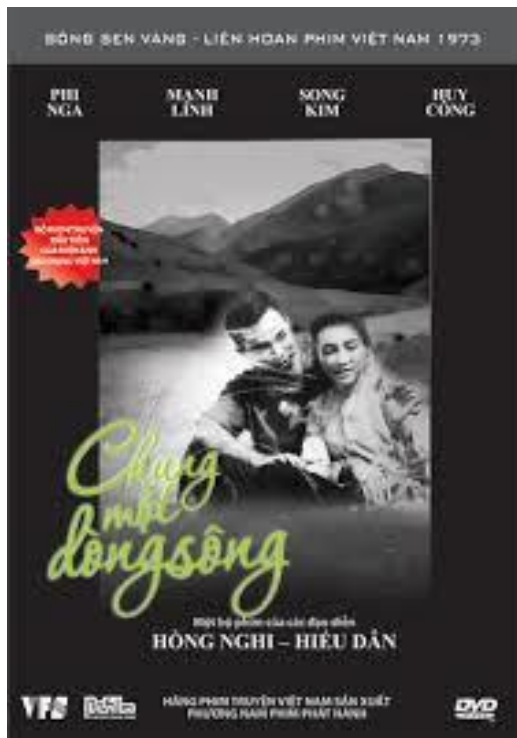
²⁶ Yeşilçam Sineması'nda kadın temsilleri için bkz. Taşkaya ve Uçar İlbuğa, 2011.

- *Cánh Đồng Hoang* (The Abandoned Field: Free Fire Zone; diğer adıyla The Wild Rice Field, 1979)

Dikkat, tat kaçırın (spoiler) içerir: Gerilla eşini öldüren Amerikan helikopterini intikam için düşüren Vietnamlı gerilla kadının öyküsü. Oysa film o pilotun da bir eşi ve çocuğu olduğunu gösterir sonunda, o da insandır, Vietnamlılar da Amerikalılar da iyi insanlardır, ama savaş onları bu hale getirmiştir.²⁷ Filmde, Vietnamlı aile, sürekli olarak Amerikan helikopterlerinin gözetimi altındadır; fakat kendilerine verilen günlük görev, bölgeden su altında,

yukarıdan helikopterlerin göremeyeceği biçimde, gerillalarla kurtuluş ordusu askerlerini diğer bölgeye taşımaktır, onlara rehberlik etmektir (Nguyen, 2009).

([link](#))

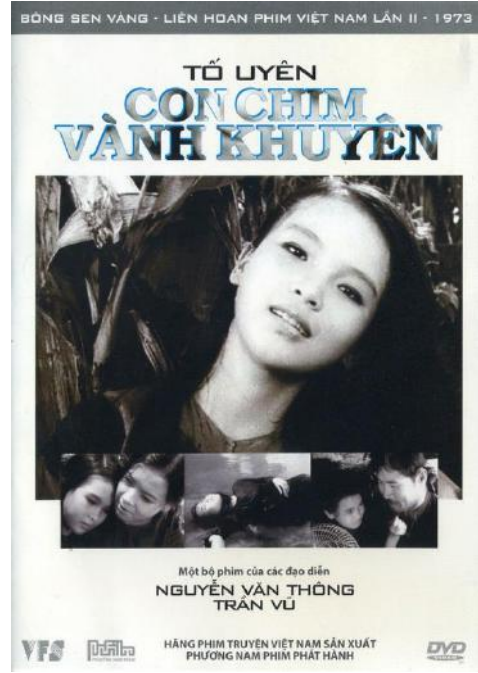
- *Chung Một Dòng Sông* (1959)

1954 Cenevre Konferansı sonrası Ben Hai Irmağı'ndan (17. Paralel) ikiye bölünen Vietnam'la birlikte ikiye bölünen bir aşkın öyküsü. ([link](#))

²⁷ Nguyen'in de not ettiği gibi (2009), filmin bitirişini melodramatik olduğu için eleştirenler olur, filmin sonunun festivale gitmeden önce kesilmesi önerilir. Fakat sonunda, bu bitirişin, filme insancıl bir nitelik kazandırdığı sonucuna varılır; bitiriş böylelikle olduğu gibi bırakılır.

- *Con Chim Vành Khuyên* (1962)

Fransız dönemi Vietnam direnişini konu alan uluslararası ödüllü, şiirsel bir film. ([link](#))

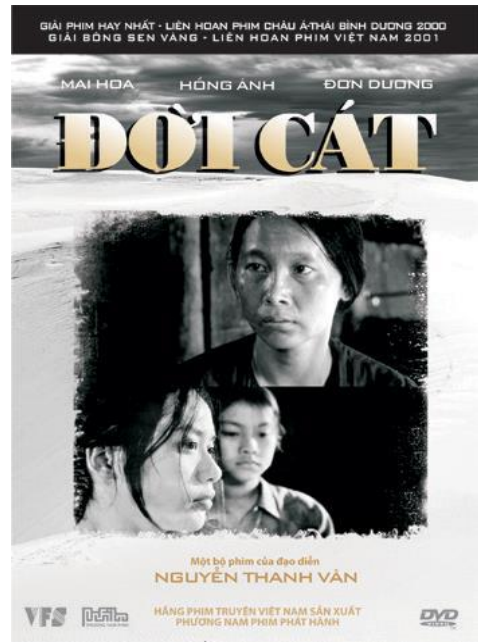

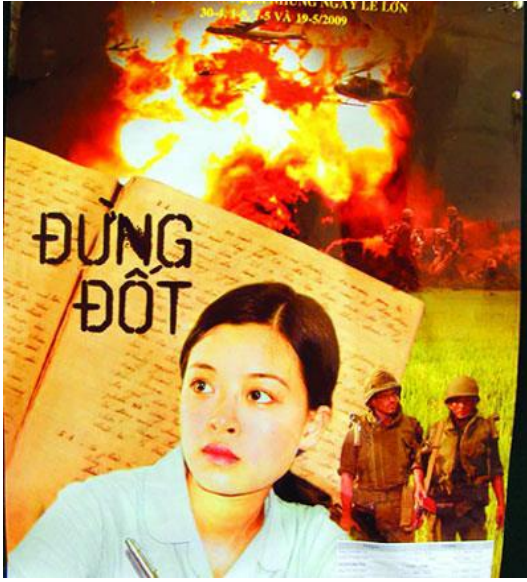
- *Đất Mẹ* (Dünya Ana, 1980)

Diğerlerinden farklı olarak, 1979'da gerçekleşen Çin-Vietnam savaşıyla ilgili bir film. ([link](#))

- *Đời Cát* (Sandy Lives, 1999)

Savaşa ilişkin bir aşk üçgeni filmi. C (erkek) ve T (kadın) evlilerken, C savaşa katılır. Birbirlerini 20 yıl görmezler. Bu süre zarfında, C başka bir kadınla, G ile evlenir ve bir kızı olur. Savaşın bitiminde bu üçlü karşılaşacaktır (Healy, 2006). Zorlu, karmaşık bir üçgen içinde filmin nasıl biteceğini tahmin bile edemeyiz. Filmde savaş değil, savaşın aile ilişkilerinde neden olduğu yarılma konu ediliyor. Zamansal olarak, savaş yerine, çatışmanın savaş sonrası etkileri inceleniyor. ([link](#))

- *Đừng Đốt* (Don't Burn, 2009)

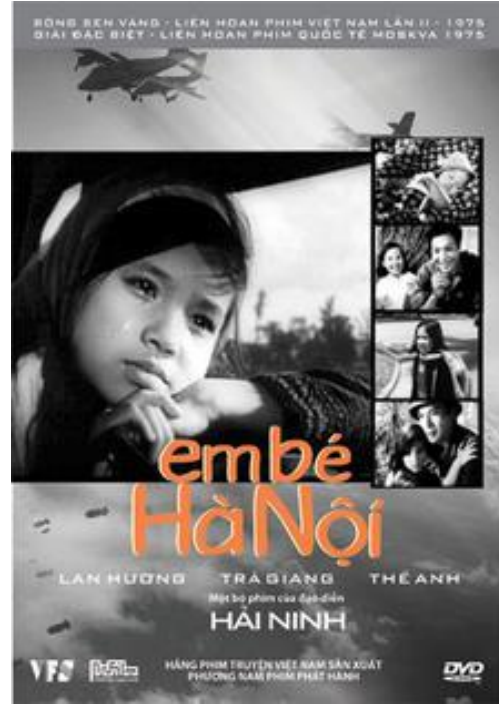
Vietnamlı bir devrimci genç kız doktorun (**Đặng Thùy Trâm**, 1942-1970) Amerikan güçlerince öldürülüşünden 30-40 yıl sonra bulunan günlüğüne dayanarak çekilen ünlü film. Tünelde saklanır, olanaksız koşullarda nice askeri ve gerillayı ameliyat eder. İstese evinde rahat yaşayacakken kavgaya katılır. İdealizmi dolayısıyla 'Vietnam'ın 'Feride'si" denebilir; ama Dr. Tram'ın yaşadıkları, Feride'nin

binlerce kat ilerisinde ve kat be kat ağır ve zorlu (bkz. Gezgin, 2011). ([link](#))

- *Em Bé Hà Nội* (The Girl from Hanoi, 1975)

1975)

Annesi ve kardeşini Amerikan bombalarıyla kaybettikten sonra asker olan babasını bombalanmış Hanoi'da arayan küçük bir kızın öyküsü. En ünlü Vietnam yapımı savaş filmlerinden biri... ([link](#))

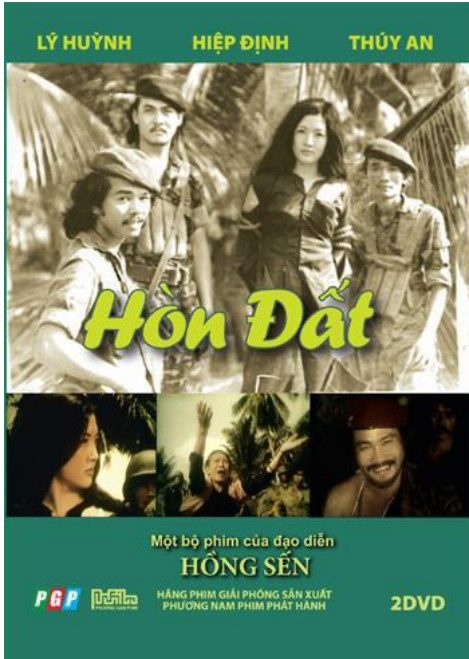

- *Giải Phóng Sài Gòn* (Saygon'un Düşüşü, 2005)

Savaşın son evresi ve Saygon'un düşüşüyle bitimi anlatılıyor. ([link](#))

- *Hà Nội 12 Ngày Đêm* (Hanoi 12 Days and Nights, 2002)

Hanoi halkının kenti bombalayan Amerikan savaş uçaklarına karşı direnişini anlatan, gerçek olaylara dayanan film. [İngilizce alt yazılı] ([link](#))

- *Hòn Đất*.

Türkçe'de *Şafakta Kazandık Zaferi* adıyla yayınlanan Vietnam-Amerikan Savaşı romanının film uyarlaması (bkz. Gezgin, 2017c).²⁸ ([link](#))

- *Mùa Gió Chướng* (Rüzgar Mevsimi)

Savaş sırasında bir kurtuluş ordusu askeriyle kadın gerillanın aşkının öyküsü. Film, ayrıca, Vietnam'ın 3 büyük müzisyenini (Trịnh Công Sơn, Hồng Sơn ve Nguyễn Quang Sáng) bir araya getirmiş. ([link](#))

²⁸ Türkçe'de Vietnam hakkında yayınlanmış kitaplar ve haklarında yazılanlar için bkz. Ek 3.

- *Mùa Nước Nổi* (Taşkın Mevsimi, 1986)

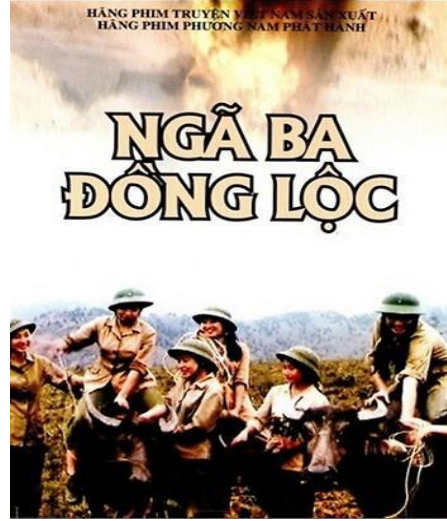
Taşkın mevsimine, doğanın getirdiği fazladan zorluklara karşı yine de savaşta direnenlerin öyküsü. ([link](#))

- *Mùi Cỏ Cháy* (The Scent of Burning Grass, 2012)

Savaşa giden ve cephede göğüs göğüse çarpışarak kendilerini feda eden 4 Vietnamlı üniversite öğrencisinin (3 erkek, 1 kız) öyküsü. [İngilizce altyazılı] ([link](#))

- *Ngã Ba Đồng Lộc* (Đồng Lộc Junction, 1997)

Stratejik bir üçyol ağzında, Kuzey-Güney Vietnam tedarik hattını koruma görevindeyken Amerikan bombalarıyla öldürülen 10 Vietnamlı genç kızın gerçek öyküsü. Savaşın en çok anımsanan kahramanları arasındalardır; kendileri için birçok anma etkinliği gerçekleştirilir. ([link](#))

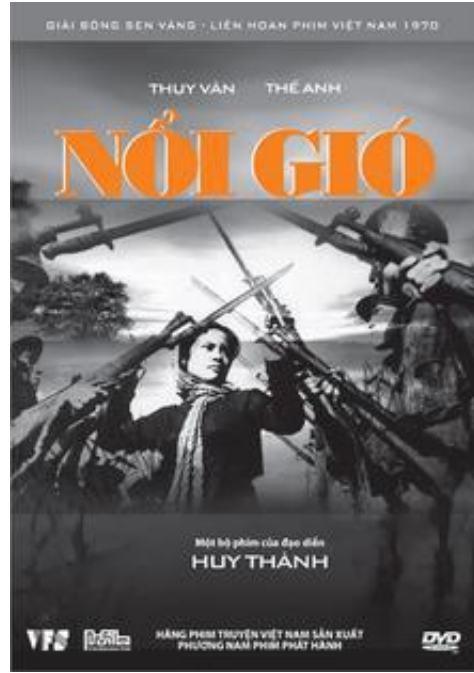

- *Nguyễn Văn Trỗi* (1966)

1964'te Vietnam'a ziyarete gelen Amerikan savunma bakanına suikast düzenleyecekken yakalanıp kurşuna dizilen Vietnamlı yiğit genç devrimci (1940-1964). Suikast girişiminde bulunduğu cadde bugün onun adını taşıyor. Türkçe'de yayınlanmış olan *O Bir Militandı* kitabı, **Nguyen Van Troi**'u anlatır. ([link](#))

- *Nổi Gió* (1966)

Kuzey-Güney Vietnam Savaşı'nda savaşın iki farklı tarafında olan iki kardeşin öyküsü. Biri gerilla olur; öteki, Amerikancı orduda subay. ([link](#))

- *Tình Đất Củ Chi* (1978)

Cu Chi'deki ('Guçi' diye okunuyor) ünlü tünel direnişlerini ve Amerikan saflarında çarpışan Vietnam askerlerinin içsel çelişkilerini anlatıyor. Özellikle müzikleriyle oldukça etkileyici. Bugün bu tüneller, turistlerce gezilebilecek yerlerden. ([link](#))

- *Tọa Độ Chết* (Coordinates of Death, Target for Death; Rusça: Координаты смерти, 1985)

Sovyetler Birliği ve Vietnam ortak yapımı. Savaş sırasında Vietnamlı ve Sovyet savaşçılar, savaşın gerçeklerini ortaya çıkarmak üzere gerillaların arasına katılmış olan Amerikalı ünlü bir kadın oyuncuyu (**Jane Fonda** ima ediliyor) korumak üzere görevlendiriliyor. [Rusça çekilmiş film, altyazısız] ([link](#))

- *Vĩ Tuyến 17 Ngày và Đêm* (17th Parallel, Nights and Days, 1972)

Dünya çapında tanınan ve ödüller alan devrimci Vietnam sineması örneği. Kuzey ve Güney Vietnam'ı ikiye bölen 17. paralelde yaşayan köylülerin savaşla dağılan yaşamları. ([link](#))

**Ek 2. Resim 1. 1966 Yılında Düşürülen Uçağında Güç Bela Atlayan
Amerikan Pilotunu Esir Alan Vietnamlı Kadın Gerilla**

**Ek 3. Türkçe’de Vietnam Hakkında Yayınlanmış Kitaplar ve
Haklarında Yazılanlar:**

Kaynak: Gezgin, U. B. (2017c). *Çifte Ejderhanın Diyarında: Çin ve Vietnam Üzerine – Cilt 2: Vietnam*. [yayınlanmayı bekleyen kitap].

Sosyalist Vietnam romanları

Anh Duc (1969/1977). *Şafakta Kazandık Zaferi* [Hòn Đắt]. İstanbul: Zafer.

Nguyen Duc Thuan (1979/1967). *Direnme Savaşı: Saygon Zindanlarında Mücadele* [Bất khuất] (çev. Mehmet Taş). İstanbul: Oda Yayınları.

Thi, Nguyen Dinh (1967/1968). *Gök Cephesi* [Mặt trận trên cao] (çev. Cemal Süreya). İstanbul: Cem Yayınevi.

Van, Tran Dinh (1975). *O Bir Militandı: Nguyen Van Troi’un Yaşamı* [Sống như anh] (çev. Defne Behramoğlu). İstanbul: Oda Yayınları.

Bir Vietnamlı tarafından yazılmamış fakat içeriden yazılmış hissi veren bir diğer roman:

Morris, Edita (1970/1968). *Vietnam’a Sevgiler* [Love to Vietnam] (çev. Ülkü Tamer). İstanbul: De.

Gezgin, U.B. (2015). “Vietnam’da Kültür-Sanat(4): Güç Veriyor Her Şeye Karşın Onun Öyküsü”. *Kolaj Art*, 6 Mayıs 2015. [\(link\)](#)

- Gezgin, U.B. (2016). “Bir Vietnam-Amerikan Savaşı Romanı: Gök Cephesi”. *Edebiyat Haber*, 30.12.2016. ([link](#))
- Gezgin, U.B. (2017). “Direnme Savaşı’ Üzerine: Direnenlerin Tarafından Vietnam-Amerikan Savaşı.” *Yeni E Dergisi*, Mart 2017 Sayısı, Sayı 5.
- Gezgin, U.B. (2017). “Şafakta Kazandık Zaferi’ Üzerine”. *Kolaj Art*, 14 Şubat 2017. ([link](#))

Sosyalist Vietnam Öyküleri

Anh Duc (1978). *Özgürlük İçin Savaşttık* [Kisanu] (çev. Nermin Taşçıoğlu). İstanbul: Oda Yayınları.

Vietnam Siyaset Kuramı Kitapları

- Le Duan (1978/1971). *Vietnam Devrimi* (çev. Yüksek Demirekler). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Ho Şi Minh (1975). *Seçme Yazılar* [Selected Articles and Speeches 1920-1967] (çev. Aydın Kurtuluş). Ankara: Aşama Yayınları.
- Vo Nguyen Giap (1975/1978/1994). *Vietnam Halk Savaşı* [Big Victory Great Task] (çev. Mehmet Tunç). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları
- Vo Nguyen Giap (1974/1989). *Vietnam Ulusal Kurtuluş Savaşı* [La Guerre de Liberation Nationale au Vietnam, Ligne Générale, Stratégie, Tactique / National Liberation War in Vietnam]. İstanbul: Aşama/Ekin.
- Vo Nguyen Giap (1968). *Halk Savaşı Halk Ordusu* (çev. M. Ardos). Ankara: Sol. (Kitap, generalin 4 makalesinden oluşuyor.)
- Tam Vu ve Nguyen Khac Vien (1977). *Vietnam Savaşıyor: Partileşme Süreci*. Kırsal Yayınevi.
- Bunlar dışında Avustralyalı devrimci bir gazeteci olan Wilfred Burchett’in savaş sırasında yazdığı *Vietnam Kazanacak* (Vietnam will win!) kitabı anılabilir.
- Gezgin, U.B. (2017). “Ho Amca'nın Vietnamı”. *Biamag*, 21 Ocak 2017. ([link](#))

Yaşam Öyküsü

- Lacouture, Jean (1968/1967). *Ho Şi Minh* [Hô Chi Minh] (çev. Şerif Hulûsi). İstanbul: Payel.
- Neumann-Hoditz, Reinhold (1992). *Ho Şi Minh: Bir Ulusal Kurtuluşçunun Portresi* (çev. Nesrin Oral). İstanbul: Belge.

Türkçe Yazılmış Vietnam Romanı

Macit, Cevat (1973). *Vietnam Geçidi* (Vietnam Kurtuluş Savaşı'nın Belgesel Romanı). İstanbul: Ararat Yayınevi.